

економічного розвитку і торгівлі України від 22 лип. 2016 р. № 1202. – Режим доступу: search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME160971.html. – Назва з екрана.

5. Бедрадіна Г. К. Трансформація туристичної політики та її вплив на взаємовідносини туроператорів і турагентів [Електронний ресурс] / Г. К. Бедрадіна, В. Г. Герасименко. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3754>. – Назва з екрана.

6. Ліцензування туристичної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nakaz.com.ua/ua/licenzia-turoperatora>. – Назва з екрана.

7. Regulations Governing Travel Agencies / Tourism Bureau, M.O.T.C. Republic of China (Taiwan) / Amended and promulgated in accordance with Jiao Lu Fa No. 092B000046, on May 30, 2003 [Electronic resource]. – Access mode: http://admin.taiwan.net.tw/aw/law_d_en.aspx?no=9&d=120. – Title from the screen.

Василевич В. В. – кандидат юридичних наук, професор, учений секретар вченої ради Національної академії внутрішніх справ

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ЗАПОБІЖНОЇ ФУНКЦІЇ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Вивчення наукової літератури щодо запобіжної функції закону про кримінальну відповідальність показало, що серед учених сформувався декілька позицій і підходів. Деякі науковці визнають існування кримінально-правових відносин і під час здійснення кримінально-правовими нормами запобіжної функції. Так, В. О. Номоконов, виділяючи серед правових відносин загальнорегулятивні, зараховує до них відносини, що встановлюють більш-менш суворий кримінально-правовий режим охорони деяких соціальних благ. Ці відносини виникають з моменту набрання чинності відповідними кримінально-правовими нормами і поширюються на всіх суб'єктів кримінального права – державу і всіх громадян, здатних бути суб'єктами кримінального права [1, с. 448]. Так, Н. Ф. Кузнецова, розглядаючи кримінально-правові відносини в широкому і вузькому значенні, зараховує до перших кримінально-правові відносини, що виникають з

моменту набрання чинності законом про кримінальну відповідальність. Саме тоді починають діяти превентивні функції закону про кримінальну відповідальність, що впливає на схильних до правопорушень осіб, утримуючи їх від учинення злочину під загрозою покарання [2, с. 3]. Наприклад, А. В. Наумов переконаний, що заперечувати за кримінально-правовими заборонами роль регулятивних засад, означає стверджувати, що вони не упорядковують поведінку людей у суспільстві, і що кримінально-правова заборона покладає на громадян обов'язок утримуватися від вчинення злочину, а тому покликана регулювати поведінку людей у суспільстві (це дія так званих загальнопревентивних кримінально-правових відносин) [3, с. 12]. Підбиваючи підсумок, І. І. Митрофанов вірно зауважує, що кримінально-правова норма, яка встановлює покарання за вчинення злочину, виконує дві функції – запобіжну і відновлювальну, а тому породжує два види правовідносин: запобіжні та відновлювальні. Запобіжними є правовідносини, що виникають між державою й особами, здатними вчинити злочин, унаслідок набрання чинності законом про кримінальну відповідальність. Відновлювальними є правовідносини, що виникають між державою й особою, яка вчинила злочин [4, с. 237].

Інша група учених, яка, загалом визнаючи запобіжний вплив кримінально-правових норм на поведінку громадян, не пов'язує його з кримінально-правовими відносинами, вважаючи, що регулювання виражає специфіку права як нормативного засобу впливу, а не будь-які способи впливу на свідомість і поведінку людей [5, с. 17].

Третя група дослідників вважає, що запобіжна функція кримінального права перебуває поза межами кримінально-правових відносин. Так, Р. О. Халфіна переконана, що реалізація в правовідносинах є не єдиним способом впливу правової норми. Остання може ефективно впливати на мотивацію поведінки, перешкоджаючи виникненню правовідносин, і в цьому полягає загальнопревентивне значення норм, що встановлюють відповідність за правопорушення [6, с. 56]. Аналогічну точку зору має Л. С. Явич, який зазначив, що кримінальне право реалізується передусім тоді, коли громадяни дотримуються встановлених ним заборон (незалежно від того, чи забезпечується це завдяки моральним переконанням або страху покарання), але така

реалізація не пов'язана з виникненням будь-яких правовідносин [7, с. 223].

Враховуючи процедуру прийняття правових норм в Україні (власне, зміст нормотворчої діяльності), а також сучасний стан злочинності та негативні тенденції її розвитку (2002–2016 рр.), вважаємо, що не можна погодитись із запропонованими вище підходами, а саме: представники першого запобіжну функцію закону про кримінальну відповідальність зводять до його виховного впливу на громадян, а другого – безпосередньо вказують на правове регулювання суспільних відносин нормами кримінального права, але вважають що воно здійснюється поза межами кримінально-правових відносин.

На думку І. І. Митрофанова, погляди науковців першого напрямку не можуть бути сприйнятими повністю, позаяк вони ґрунтуються на неправильному уявленні про функції кримінального права (зокрема, безглуздо заперечувати й таку із них, як запобіжну, що визначена в ч. 1 ст. 1 та ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу (КК) України), а погляди іншої групи науковців можна визнати істинними, на основі їх суперечностей, а саме – правильно вказуючи на запобіжний вплив кримінально-правових норм на поведінку громадян, вони не пов'язують його з кримінально-правовими відносинами, вважаючи, що жодного правового регулювання поза правовими відносинами не існує [4, с. 232–234]. Додатковим аргументом з цього приводу постає позиція тих учених, які переконані, що право може впливати на суспільні відносини і як спеціальний механізм, і як ідеологічна сила. У першому випадку розглядають правове регулювання, а в другому – правовий вплив.

Про запобіжну функцію закону про кримінальну відповідальність та взаємозв'язок і взаємовплив кримінологічної політики з останнім свідчать також інші результати наукових розробок. Ознайомившись з окресленими науковими підходами, можна підсумувати, що запобігання злочинам як превентивна (профілактична) функція КК України полягає у впливі через кримінально-правову заборону на громадян з метою утримання їх від учинення злочинів під загрозою покарання (загальна превенція) або в застосуванні для недопущення вчинення засудженими нових злочинів кримінального покарання та інших примусових заходів,

пов'язаних із посиленням соціального контролю над ними (спеціальна превенція).

Якщо зазначені та інші наукові підходи застосувати до розв'язання завдань, пов'язаних із впливом кримінологічної політики на формування та зміну змісту закону про кримінальну відповідальність, то можна виділити такі їх взаємозв'язки і взаємозалежності:

1) соціальної відповідності (потреби часу) – зміни кримінологічної політики, зумовлені соціальними, економічними, політичними чи іншими суспільними процесами, які спричиняють зміну (як наслідок) змісту закону про кримінальну відповідальність (декриміналізація окремих видів контрабанди);

2) соціальної необхідності (вимоги часу) – зміни кримінологічної політики (боротьби зі злочинністю), зумовлені соціальними, економічними, політичними чи іншими суспільними процесами, які функціонально вимагають більш-менш синхронної зміни (як наслідок) закону про кримінальну відповідальність (криміналізація окремих корупційних діянь);

3) соціального замовлення (вимоги «майдану») – зміни кримінологічної політики, зумовлені соціальними, політичними чи іншими суспільними процесами, які вимагають зміни (як наслідок) змісту закону про кримінальну відповідальність (закон «Савченко»);

4) міжнародних зобов'язань (вимоги міжнародного статусу) – зміни кримінологічної політики, зумовлені соціальними, економічними, політичними чи іншими суспільними процесами, міжнародними зобов'язаннями, які спричиняють зміну (як наслідок) змісту закону про кримінальну відповідальність (мораторій та скасування смертної кари).

Список використаних джерел

1. Российское уголовное право : курс лекций. – Владивосток : Дальневост. гос. ун-т, 1999. – Т. 1: Преступление. – 603 с.

2. Курс уголовного права. Общая часть : учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой. – М. : ИКД Зерцало-М, 2002. – Т. 1: Учение о преступлении. – 624 с.

3. Наумов А. В. Российское уголовное право. Общая часть : курс лекций / А. В. Наумов. – М. : БЕК, 1996. – 480 с.
4. Митрофанов І. І. Теоретичні проблеми механізму реалізації кримінальної відповідальності : монографія / І. І. Митрофанов. – Кременчук : Щербатих О. В., 2010. – 520 с.
5. Мицкевич А. В. Некоторые черты взаимодействия права и нравственности в период демократии / А. В. Мицкевич // Правоведение. – 2001. – № 3. – С. 15–25.
6. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении / Р. О. Халфина. – М. : Юрид лит., 1974. – 348 с.
7. Явич Л. С. Общая теория права / Л. С. Явич. – Л. : ЛГУ, 1976. – 285 с.

Філіпнов С. О. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ЗАСОБИ ВІКТИМОЛОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ

Протидія злочинності не буде ефективною без урахування чинників віктимізації як процесу перетворення особи або групи осіб на реальну жертву або жертв злочину [1, с. 142].

Визнаючи досягнення науковців у цій сфері досліджень, зауважимо, що нині можна констатувати дві особливості наук кримінально-правового циклу, які значно знижують ефективність наукового забезпечення запобігання злочинності загалом та віктимологічної профілактики зокрема.

По-перше, до таких особливостей можна зарахувати невинуватене обмеження кола споживачів кінцевого наукового продукту. Дослідження спрямовані переважно на законодавця, науковця та практичного працівника. Однак законодавець майже не реагує на результати наукових досліджень. До того ж, більшість практичних працівників через різні причини майже не використовує новітні наукові напрацювання. Отже, наука функціонує лише заради науки. Поглибленої роз'яснювальної